

Už pri nemeckých voľbách, dokonca aj pri tých poľských prezidentských, sa hovorí o novom fenoméne, že radikálov a populistov volí čoraz viac mladých ľudí. Vidíte to aj na číslach zo slovenských prieskumov? Ako si tento fenomén vysvetľujete?

Prečo tento fenomén existuje, či na Slovensku, alebo v iných krajinách, je znepokojujúca, ale zároveň zásadná otázka. Tradičné strany nie sú ochotné a schopné odpovedať a reagovať na mnohé problémy, ktoré ľudia vnímajú ako dôležité. A treba dodať, že niektoré problémy sú dôležité, iné umelé, rozhodujúce, ako to ľudia vnímajú. Napokon prieskumy nie sú o ozajstnom stave, ale ako ten stav v tom ktorom momente vnímajú respondenti. A tak, populisti a nacionalisti vytvárajú umelé problémy, avšak poukazujú aj na veci, ktoré tradičné strany nie sú ochotne riešiť. Napríklad migrácia, či tzv. kultúrne vojny, sú pre nás marginálne, ale sú často prezentované, ako keby to boli najdôležitejšie otázky nášho prežitia. A tak migrácia, či wokeness, čo je pre Slovensko v realite marginálna téma a problém, určujú témy populistov. A keďže sú to zložité problémy, ktoré vo svete rozdeľujú spoločnosti, tradičné strany, často alibisticky, sa im vyhýbajú. A na tomto populisti bodujú. Napokon nemajú bodovať na ničom inom, pretože, aj keď su pri moci, zriedkakedy riešia niečo zásadné.

Totíž, v momente, keď sa dostanú k moci a tvoria vláde, a teda majú ekonomickú a inú zodpovednosť, väčšinou totálne zlyhávajú. A to je vlastne možno jedna z malých nádejí pre liberálnu demokraciu, že keď sa populisti a nacionalisti dostanú k moci, nie sú dobrí hospodári. Tento fenomén je aj u nás. Ved' okrem semaforov a ostrých, často vulgárnych slov, Slovenská národná strana (SNS) nič konštruktívne nerieši. A tak v prieskumoch je úplne na dne. Naopak, hnutiu Republika narastá popularita, pretože za nič nenesie zodpovednosť keďže nie je vo vláde, a len rečami otvára témy, ktoré oslovujú určitú časť spoločnosti.

Pri nemeckej AfD je to to isté, ak by sa dostala do vlády, takisto nie je schopná nič riešiť. Keď sa extrémisti aj dostanú k moci, vlastne ako keby pokračovali rečami ako vo volebnej kampani, ale neriešia ozajstné problémy. Niektorí, tak ako Orban v Maďarsku paralyzujú svojich oponentov a slobodné médiá a nemá potom kto poukazovať akí sú neschopní vládnuť. Často populistom pri moci ide len o peniaze a dobré posty a to vedie ku ich vzájomným konfliktom. A tak v nasledujúcich voľbách má väčšina šancu ich zbaviť moci. Bohužiaľ, demokracia sa dnes musí spoliehať aj na zlyhanie tých, ktorí ju chcú podkopať.

Čo s tým? Vie mainstream osloviť mladých ľudí?

Nevie. A to nie je fenomén jedného roka, to je už posledných 20 rokov. Jednak sú témy, ktoré, keďže sú v spoločnosti tak vyhranené, nie sú schopné nimi zaujať stanoviska, lebo sa obávajú, že stratia veľa voličov. Nereagujú na svoje princípy, ale skôr na prieskumy. To je pre mainstreamové strany veľmi nebezpečné, že stratili princípy a sledujú len prieskumy.

Čo sú tie kľúčové veci, ktoré brnkajú na mladých voličov? Vidíte stranu, ktorá rieši problémy, ktoré trápia mladých ľudí?

V každom prípade vieme, a to je svetový trend, že mladí ľudia, hlavne mladí muži, sa radikalizujú. Subjektívne je to preto, že sú uzatvorení vo virtuálnych bublinách svojich sociálnych sietí a preto diskutujú s ľuďmi s rovnakými názormi. Zároveň, mnohí sú frustrovaní z fráz politického mainstreamu, reči o demokracii, právnom štáte, zodpovednosti sú pre nich ako boli pre nás reči komunistov o svetlých zajtrajškoch. A zdá sa im „cool“, keď počujú niečo tvrdé, keď im niekto ponúka radikálne a okamžité riešenie. A objektívne, mnohí nevidia pre seba perspektívu, vidia opulentné bohatstvo okolo seba a oni sú mimo. Sú preto, často právom, frustrovaní, že nemajú takú pozíciu, akú si myslia, že si zaslúžia. Aj preto sú náchylní sadnúť na lep populistom, ktorí ich utvrdzujú v ich frustrácii, ktorú spôsobili temné sily v spolupráci s mainstream stranami a zároveň im ponúkajú okamžité, radikálne riešenia. Vlastne, čo iné počujeme od Republiky, okrem strašenia a radikálneho riešenia, keď sa dostanú k moci.

Ako môže generácia Z rozhodnúť vo voľbách?

Mladí ľudia vo svojej frustrácii a pohodlnosti nie sú často náchylní ísť voliť. Pokiaľ ich niečo neradikalizuje. Muselo by prísť k niečomu, čo by ich nejakým spôsobom vyprovokovalo. Často „majú na háku“ koncept zodpovednosti za svoj osud, za osud spoločnosti, či za osud politického zriadenia, ktoré im napríklad umožňuje, že nemusia byť za nič zodpovední. Nikdy nezažili alternatívny politický režim a nechce sa im študovať fašistické a komunistické režimy, teda to, čo tu bolo, a čo opäť môže prísť. Vyzerá to, ako by som nadával na mladú, nezodpovednú generáciu. Nie je to tak. Spoločnosť nerobí dostatočne pre ich vzdelávanie, nevedie ku kritickému mysleniu a ponecháva ich napospas internetovej žumpe. Ako učiteľ, ktorý učí už takmer štyridsať rokov, viem z vlastnej skúsenosti, že mladí ľudia sú nielen inteligentní, ale vedia zaujať stanovisko, ktoré je zodpovedné, praktické a etické. Treba ich však brať ako partnerov v diskusii a nenechať žiadnu tému, žiadny problém neprebrať z každej strany. A viem, že ak mladý inteligentný študent má pred sebou viac pohľadov, viac analýz, vyberie si pospot, ktorý je morálne ukotvený a teda demokratický.

Opäť sa otvorila otázka, že voľby by mali byť aj pre 16 ročných. Aký pohľad na to máte ako politolog?

Je to úplne absurdná diskusia. Je to pravidlo, ktoré tu máme už niekoľko desaťročí, že osemnásťročných volia. Je tu toľko dôležitých vecí, ktoré treba riešiť, a riešia sa takéto kraviny, že by mali mať právo voliť aj 16 roční. Keď vláda vyrieši náš deficit, krízu v zdravotníctve, školstve, dostavia diaľnicu do Košíc, potom v nedeľu pri kávičke môže otvoriť tému v celej spoločnosti, či majú voliť aj 16 roční. Dovtedy takáto téma, rovnako ako aj diskusia o tom, že tu má byť menej strán, ako totálne irelevantné a nezodpovedné. Napokon náš premiér to dobre vie, a o čom inom môže diskutovať, ťažko o reformách v školstve zdravotníctve. Ani pásku na autostráde

do Košíc neprestrihne. A tak na tlačovkách strihá dadaistické slová, ktoré, keď ich pospájate vedú Slovensko na okraj demokratických štátov EÚ. A to je hrozná škoda, pretože takúto šancu, stať sa zodpovedný, stabilný a prosperujúci štát, už nemusí prísť. A to si tí mladí ľudia nezaslúžia. Aj preto húfne odchádzajú do zahraničia, nielen študovať, ale aj žiť a tak budujú stabilitu a prosperitu, nie však na Slovensku.

Vieme za radikálnu stranu označiť už aj Smer?

Smer sa stala populistická strana. To znamená, že bude konať tak, aby vyhrala ďalšie voľby, hoci vie, že nemôže dosiahnuť ciele, ktoré sľubuje. To je vlastne definícia populizmu, že sľubujú niečo, čo líder vie, že sa nedá splniť. A v tomto je Smer majster, pretože má premiéra, ktorý má rétorické schopnosti, a je dostatočne slovne agresívny. Našťastie, jeho vláda nie je a fyzicky agresívna v svojom oponentom ako je to v prípade v diktatúrach. Na základe tejto agreívnej slovenj clony si udržuje určitom dosť početnú, základňu voličov. V čom sa Smer vymyká zo svojej minulosti, to je zahraničná politika. Tam sa absolútne dostal do područia takého proruského naratívu. Podporuje lídra, ktorý je ochotný obetovať takmer jeden milión (!) svojich mladých chlapcov, aby si splnil svoju imperiálnu ambíciu. A touto podporou Putina, Robert Fico vytláča seba aj Slovensko z európskeho priestoru, založenom na etických hodnotách a liberálno-demokratickej štruktúre vládnutia, kde najdôležitejšiou hodnotou je sloboda jednotlivca na nie nejaké zvrátené ideologické schéma.

Z prieskumov zatiaľ vychádza, že na prvých miestach dominuje hnutie Progresívne Slovensko a strana Smer. Od koho môžu ešte získať voličov? A kto im môže v súčasnosti zobrať voličov?

Smer odoberá voličov Hlasu, a z veľkej časti aj SNS. Nedokázal to v prípade Republiky, ktorá nie je vo vláde a nemá žiadnu zodpovednosť a rétoricky súťaží svojimi radikalizmami.

Čo sa týka Progresívneho Slovenska tým, že má problém rozšíriť svoju pozíciu na niektoré témy, alebo nie je ochotné zmeniť názory na niektoré témy, je veľmi vyhranené, a tým pádom má aj obmedzený počet voličov, ktorí by ich podporovali. Sú paradoxne paralyzovaní radikálmi vo svojom kruhu a to je vždy problém mnohých mainstreamových strán, vid' Demokratov v USA. Jediná šanca pre takéto strany je otvárať akúkoľvek tému, ktorú voliči považujú za dôležitú. A je jedno či tá téma je, alebo nie je reálne dôležitá. Aj je téma dôležitá z pohľadu voliča, musíte aj tak brať. Ak keďže tak nerobia, tieto témy otvárajú, využívajú populistí, nacionalisti a podcastoví a mediálni radikáli. Paradoxne, mainstreamové strany teda majú riešenia, len sa ich obávajú zhostiť.

Vyzerá to tak, že takzvaný demokratický tábor nebude vedieť zostaviť vládu bez Hnutia Slovensko Igora Matoviča. Bola by táto vláda stabilná?

Podľa týchto prieskumov by určite nemohli vytvoriť koalíciu bez Matoviča, pretože jeho podpora dokonca narastá. A to je dilema, ktorú sa obávajú riešiť dnes a možno sú radi, že predčasné voľby neprichádzajú, pretože to by bola pre nich z veľkej časti katastrofa, keby teraz nejakým spôsobom naznačili, že by išli do vlády s Matovičom.

Bola by tá vláda stabilná alebo nestabilná?

Po voľbách sa celé súradnice zmenia, ale pre Progresívne Slovensko je Matovič jednoducho neprijateľný. V jeho strane sú politici, ktorí sú prijateľní, ale on samotný nie, pretože s ním majú katastrofickú skúsenosť z minulosti. Toto je dilema celej demokratickej koalície, že vlastne nemôžu vytvoriť koalíciu. A tak, možno Progresívne Slovensko bude najsilnejšia strana, ale nebude možno schopná vytvoriť koalíciu.

A mainstreamové opozičné strany -- PS, KDH a SAS -- nechcú vystupovať, lebo sa obávajú, že bojujú o jedného a toho istého voliča, čo je absurdné. Už niekoľkokrát som v minulosti argumentoval, že ak chce vôbec opozícia mať nejakú šancu spolupracovať v budúcnosti, musí už dnes vytvoriť spoločnú tieňovú vládu. Musia ukázať občanom, že sú schopní spolupracovať napriek svojim rozdielnym pohľadom na niektoré témy. A naučiť sa spolupracovať ešte aj v opozícii, a možno si pribrať do tímu niekoho z menších strán, jednu osobu z Demokratov, jednu osobu zo Slovenska, nemusí to byť Matovič. A skúsiť diskutovať o rezortoch, o problémoch, o riešeníach, a nie nechať si diktovať svoju agendu médiami a vládnu koalíciu.

Medzi PS a KDH je teraz spor ohľadom zmeny Ústavy. Vedia tieto strany hodiť za hlavu ideologické rozdiely a spolupracovať? Vidíte medzi nimi dostatočný prekryv programu?

To neviem odhadnúť, pretože KDH je v područí svojej ideologickej agendy a neviem nakoľko diskutujú s PS o tom, čo by znamenalo hlasovať s koalíciou.

Jedno je isté, majú k sebe bližšie, ako sú schopní si pripustiť, pretože obe strany majú tak ďaleko od dnešnej koalície alebo od Republiky. Ak by PS a KDH seriózne diskutovali, to čo ich delí by bez problémov dokázali dať stranou, tak ako to robia podobné strany v každej demokracii, kde volebný systém si takmer vždy vyžaduje koalíciu, a teda spoluprácu strán z rozdielnymi pohľadmi na niektoré témy.

Branislav Gröhling, predseda SaS, naznačil, že sa neplánujú spájať s Demokratmi, ale naznačil tam možné spojenie s Progresívnym Slovenskom.

Aj tak tu chýba ešte nejaká strana, ktorá je napravo do stredu od Progresívneho Slovenska, ktorá by vytvorila koalíciu potenciálne s Progresívnym Slovenskom. A to, že sú Demokrati stále na hrane, ale majú šancu sa dostať, tak tí sú úplne zásadní,

čo sa týka budúcej povolebnej spolupráce. Ak by Demokrati vstúpili do Progresívneho Slovenska, veľmi pravdepodobne by sa im spoločne nezvýšila popularita o päť percent.

Vidíte náznaky, že by premiér Robert Fico uvažoval o predčasných voľbách, a vyhol sa dopadom konsolidácie na preferencie Smeru? Existujú správy, že Smer si už objednáva na budúci rok billboardy.

Nevidím im do hlavy. Nemám dôverné informácie, či sa chystajú predčasné voľby. Samozrejme, oni kalkulujú, kedy môžu získať čo najviac a najlepšiu pozíciu. Či už je to teraz, teoreticky s Hlasom, možno s Republikou, to nie je jasné, je to vždy riziko. A samozrejme, oni to dobre vedia. Takto sú pri vláde, a ešte môže byť pri vláde ďalšie dva roky.

Vždy je riziko ísť do predčasných volieb, lebo po prvé, ten kto spôsobí predčasne voľby, väčšinou na to doplatí, a, po druhé, ich ekonomické, sociálne a zahranično politické výsledky sú veľmi zlé. Slovnou rétorikou sa im tieto neúspechy čiastočne darí zatieniť, ale počas kampane musia vládne strany ponúknuť svoj odpočet, čo dokázali a tam dnešna koalícia nemá moc čo ponúknuť. Napokon aj proruské smerovanie tejto koalície nemá až takú podporu ako sa prezentuje v médiách. Myslím, že ešte žije dosť tých, čo sa pamätajú na ruskú inváziu v roku 1968 a na to, ako nás Rusy dvadsať rokov okupovali a drancovali. Samozrejme pod rúskom Sovietskeho zväzu.

Boli už pri smeráckom mítingu v Handlovej počas prvého výročia od atentátu na premiéra náznaky nejakej predvolebnej kampane?

Všetky ich vystúpenia majú tento charakter. Každé ich verejne vystúpenie má takúto pompéznosť, ktorá sa podobá volebnej kampani. Nevidíme od strany Smer, že by prišla zásadná analýza ozajstných problémov tejto spoločnosti. Všetko je to buď obviňovanie opozície, velebenie Ruska, alebo nejaká pikoška – zmena volebného systému, alebo že má byť menej strán.

Máme pomerný volebný systém, ktorý zákonite má viac strán, ktoré sa dostanú do parlamentu. Tým, že máme päť percentnú hranicu vstupu strán do parlamentu, tak ich nie je veľa, tak je to ako povedzme v Holandsku alebo v Izraeli, ale tých strán, ktoré vstúpia do parlamentu je päť či osem. Takže diskusia o znížení strán nedáva zmysel. Ak by sa náš volebný systém zmenil na väčšinový, tak to máme maximálne 3 strany, ale my máme pomerný systém. Teda diskusia o znížení počtu strán je retorická clona.

Vy si viete predstaviť, že by Smer by išiel do koalície s hnutím Republika?

Prečo nie? Však keď išli so SNS, bez problémov by išli aj s Republikou. Oni sú svojím spôsobom v mnohých ukazovateľoch veľmi podobní. A tá SNS bola v mnohom nestabilnejšia, na kandidátke boli rôzni ľudia, ktorí boli nevyspytateľní, a išli s nimi do koalície.

Ak by boli voľby teraz, čo bude ich hlavnou témou? Bude to ekonomika, vojna na Ukrajine, či niečo celkom iné?

Tieto témy by neboli volebnou kampaňou. Samozrejme, vždy to bude sľubovanie nesplniteľného, konsolidácie a sociálnych vecí.

Zahraničnopolitické smerovanie napokon v slovenských voľbách nikdy nebola silná stránka. Tie diskusie sú väčšinou o hospodárskych, sociálnych a pragmatických veciach, kde vám populistí nasľubujú čokoľvek. A tie mainstreamové strany sa snažia nejako poukázať, že by to robili efektívnejšie, čo by možno aj robili.

Akú úlohu v kampani môže zohrať Peter Pellegrini, čestný predseda Hlasu?

Nemyslím si, že môže nejakým spôsobom nadržovať Hlasu, ale čo môže spraviť je, že môže neblokovať niektoré kroky, ktoré by pomohli koalícii. A tým vlastne môže byť pre koalíciu nápomocný.

Hlas pod vedením jeho predsedu Matúša Šutaja Eštoka permanentne klesá v prieskumoch. Hrozí, že by sa po budúcich voľbách nedostal do parlamentu?

Tá strana má svojich podporovateľov. Samozrejme, menej ako v minulosti. Ale tým, že odišiel Pellegrini, čiže hlavná tvár strany, a tým, že Šutaj Eštok to vedie zle, pretože je radikál v strane, ktorá sa tvári, že nie je radikálna.

Strana Hlas sa chcela vymedziť od Smeru aj tým, že je miernejšia a európskejšia. No a Šutaj Eštok robí mnohé radikálne kroky Roberta Fica. Týmto spôsobom tú stranu vyprázdňuje, ale napriek tomu majú v koalícii ministrov, niektorí sú populárni, napríklad minister práce Erik Tomáš. Čiže ten základ tam je, ale Šutaj Eštok určite popularite nepomáha.

Kto by ho mohol nahradiť? Vidíte v Hlase nejakú inú osobnosť?

Nezdá sa, že by odišiel sám od seba. To by musela byť nejaká vnútorná roztržka. Na tú roztržku tam nie je priestor ani energia, lebo on je minister vnútra, je v koalícii, je šéfom a rozhoduje, kto bude vládnuť. Akýkoľvek vnútorný odpor by znamenal, že sa strana oslabí. Oni sú vlastne v pasci, že musia pokračovať so Šutajom Eštokom, lebo napokon nemajú tam nikoho, kto by súčasnému lídrovi postaavil na odpor.

Exstuje prípadné zlúčenie týchto dvoch sociálno-demokratických strán?

Niet dôvodu. Oni si rozdeľujú príbuzných, no rozdielných voličov, ktorým to vyhovuje. A spolu ako dve strany, budú mať vždy viac, akoby sa zlúčili. Šutaj Eštok skvele spolupracuje s Ficom, možno viac ako mnohí ministri HLASU, ale nemá dôvod na zlúčenie.